



УДК 341.3:327.88

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6\(46\)-1700-1711](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6(46)-1700-1711)

Остапенко Олена Геннадіївна кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки, Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця, м. Харків, тел. (050) 402-61-91, <https://orcid.org/0000-0001-5795-4276>

ДЕНАЦИФІКАЦІЯ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ У КОНТЕКСТІ ОЦІНКИ НАРАТИВІВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ (КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ)

Анотація. Активна фаза збройної агресії Російської Федерації проти України триває вже більше трьох років. Для її виправдання, посиляючись на ст. 51 Статуту ООН про самооборону, серед цілей агресії (яку Президент Російської Федерації вирішив іменувати «Спеціальною військовою операцією») визначено денацифікацію та демілітаризацію України. Обрання такої мети навряд чи можна вважати випадковою чи необдуманною, бо для людства нацизм, що фактично виступав причиною Другої Світової війни, став жахливою трагедією. Після війни повага і захист прав людини, утворення міжнародних механізмів їх захисту стали першочерговими завданнями для світового співтовариства. З метою подолання нацизму та його викорінення, перш за все в Австрії та Німеччині, на Потсдамській конференції було ухвалено рішення про необхідність ліквідації її причин, умов та наслідків; зокрема, здійснення денацифікації – усунення нацистів та нацизму із суспільного життя Німеччини, Австрії та по всій окупованій Європі після падіння Третього Рейху. Ключовим аспектом денацифікації було дотримання заходів жорсткого контролю над суспільним життям німців, зокрема, звільнення нацистських діячів з органів державної влади, навчальних закладів та публічного сфери в цілому.

Маніпулюючи свідомістю представників іноземних держав, у міжнародних організаціях та судових установах представники РФ іменують Революцію Гідності держаним переворотом, внаслідок якого владу отримали нацисти, і заявляють про потребу ліквідації будь-яких проявів нацизму в Україні і необхідності її повернення на шлях демократичного розвитку. Саме ці пропагандистські ідеї боротьби з нацизмом в Україні і є підґрунтям проголошеної мети військової операції РФ і виправданням її збройної агресії. Але такі заяви не мають жодного об'єктивного підтвердження. Не зважаючи на це, на міжнародній арені РФ докладає максимальних зусиль для того, щоб переконати представників іноземних держав у пануванні в Україні нацизму.



Водночас рішенням Окружного суду Гааги від 17 листопада 2022 року було безумовно визнано і підтверджено наявність повного російського контролю над військами ДНР у момент збиття малайзійського боїнгу, що дало змогу визнати триваючий з 2014 року конфлікт між Україною та РФ міждержавним (всупереч заявам РФ про громадянську війну в Україні).

Саме тому визначення правової природи денацифікації у контексті збройної агресії РФ та її інформаційної пропаганди, а також за відсутності сучасних досліджень її правової природи обумовлюють актуальність дослідження цієї теми.

Ключові слова: денацифікація, збройний конфлікт, агресія, Німеччина, Україна, Російська Федерація.

Ostapenko Olena Gennadiivna PhD in Law, Associate Professor of the Department of Legal Regulation of the Economics of the Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, tel.: (050) 402-61-91, <https://orcid.org/0000-0001-5795-4276>

DENAZIFICATION: ESSENCE AND CONTENT IN THE CONTEXT OF ASSESSING RUSSIAN PROPAGANDA NARRATIVES (CONSTITUTIONAL AND INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS)

Abstract. Abstract. The active phase of the Russian Federation's armed aggression against Ukraine has been going on for over three years. In order to justify it, referring to Article 51 of the UN Charter on the right on Self-Defense, the President of the Russian Federation has decided to call the aggression (which he has called a 'Special Military Operation') the denazification and demilitarization of Ukraine. The choice of such a goal, in the author's opinion, can hardly be considered accidental or reckless, since Nazism, which actually caused the Second World War, was a terrible tragedy for humanity. After the war, respect for and protection of human rights and the establishment of international mechanisms for their protection became top priorities for the international community. In order to overcome Nazism and eradicate it, primarily in Austria and Germany, the Potsdam Conference decided to eliminate its causes, conditions and consequences; in particular, to carry out denazification – the elimination of Nazis and Nazism from public life in Germany, Austria and throughout occupied Europe after the fall of the Third Reich. An analysis of historical facts shows that a key aspect of denazification was the strict control of German public life, including the dismissal of Nazi figures from public authorities, educational institutions, and the public aria in general.

Manipulating the consciousness of representatives of foreign countries, in international organizations and judicial institutions, representatives of the Russian Federation call the Revolution of Dignity a coup d'état, as a result of which Nazis came to power, and state the need to eliminate any manifestations of Nazism in





Ukraine and the need for its return to the path of democratic development. It is these propaganda ideas of fighting Nazism in Ukraine that form the basis of the declared goal of Russia's military operation and justify its armed aggression. But such statements have no objective evidence. Nevertheless, in the international arena, Russia is making every effort to convince foreign representatives that Nazism prevails in Ukraine.

At the same time, the decision of the District Court of The Hague of 17 November 2022 unconditionally recognized and confirmed the existence of full Russian control over the DPR troops at the time of the downing of the Malaysian airliner, which made it possible to recognize the ongoing conflict between Ukraine and the Russian Federation as an interstate conflict (contrary to Russia's statements about the civil war in Ukraine).

That is why determining the legal nature of denazification in the context of Russia's armed aggression and its information propaganda, as well as in the absence of modern studies of its legal nature, and terminological uncertainty, make this topic relevant for research.

Keywords: denazification, armed conflict, military aggression, Germany, Ukraine, Russian Federation.

Постановка проблеми. У заявах Президента та політичної еліти Російської Федерації (далі – РФ) метою Спеціальної військової операції (по суті збройної агресії) визначено денацифікацію та демілітаризацію України¹. На сучасному етапі передумовами для переговорів та припинення вогню РФ вважає досягнення цих цілей. Саме цим, у першу чергу, обумовлюється актуальність дослідження сутності денацифікації. Наступним фактором визначення важливості такого дослідження є той факт, що жодним нормативним актом РФ не визначається зміст цієї категорії, відсутнє будь-яке легальне чи доктринальне визначення цього явища. Денацифікація, на думку Президента РФ, «означає заборону будь-яких неонацистських рухів», бо Україна формувала «ідентичність на якихось фальшивих героях, які співпрацювали з Гітлером» [2]. При цьому американський історик Т. Снайдер [Timothy Snyder] інтерпретує офіційну політику РФ щодо денацифікації України як «знищення української держави та нації». Автор, посилаючись на посібник з геноциду, вказує, що «нацист – це просто людина, яка ідентифікує себе як українця» [3]. Зважаючи на труднощі із розумінням реального змісту російської політики денацифікації України, це питання вимагає детального наукового дослідження з правової точки зору, зважаючи на те, що денацифікація сьогодні не є предметом наукового вивчення вчених-правників.

Визначення сутності денацифікації та розуміння її змісту дозволить забезпечити пошук оптимальних шляхів подолання термінологічної

¹ Наступний аналіз історичних документів дозволить зрозуміти зв'язок між денацифікацією та демілітаризацією.



невизначеності та покращення розуміння глибинної сутності проблеми представниками світового співтовариства та світовими лідерами. Крім того, розуміння змісту російської стратегії денацифікації України може бути підставою для подальшої кваліфікації злочинів РФ у Міжнародному трибуналі, оскільки РФ «наразі пропагує нацистські ідеї та геополітичне бачення світу» і розробила «політичні концепції, що декларують практичну десуверенізацію Української держави (аж до її знищення) та новітній геноцид українського народу» [1, с. 229].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження явища денацифікації здійснювалося переважно істориками у контексті відповідної діяльності у контексті Другої світової війни у повоєнній Німеччині та Австрії, зокрема, А. П. Біддіскомб (Alexander Perry Biddiscombe) [4], М. Дакк (Mikkel Dack), [5], Рейнхард Кюнль (Reinhard Kühnl) [6], А. Ф. Леві (Alexandra F. Levy) [7], А. Людке (Alf Lüdtke) [8], Л. Нітхаммер (Lutz Niethammer) [9] та ін. Серед наукових праць сучасності слід зазначити роботу Бойко М. та Іванова О. [10], де також аналізується посвоєння денацифікація Німеччини, а також статтю В. Ліпкана та П. Артемішина [1], в якій автори здійснюють історичний аналіз денацифікації і його сучасне використання РФ проти України у контексті інформаційної складової сучасної російсько-української війни. Водночас немає комплексного правового дослідження концепції денацифікації. Тому стаття є одним із перших досліджень цієї галузі.

Метою статті є визначення змісту категорії «денацифікація» в історичному контексті та на підставі аналізу сучасних юридичних документів РФ для розуміння контексту його застосування РФ по відношенню до України.

Виклад основного матеріалу. Поява терміну «денацифікація» пов'язана з ухваленням після Другої світової війни рішень Потсдамської конференції про ліквідацію її причин, умов та наслідків; він характеризує процес усунення нацистів та нацизму із суспільного життя Німеччини, Австрії та по всій окупованій Європі після падіння Третього Рейху.

Денацифікація мала за мету повне роззброєння та демілітаризацію Німеччини, ліквідацію або контроль усієї німецької промисловості, яка могла б бути використана для військового виробництва; переконання німецького народу в тому, що він зазнав повної військової поразки і не може уникнути відповідальності за те, що він сам на себе наклав, адже саме його безжальна війна та фанатичний опір нацистів зруйнували німецьку економіку та зробили неминучими хаос і страждання; знищити Націонал-соціалістичну партію та пов'язані з нею або підпорядковані їй організації, розпустити всі нацистські інституції, забезпечити, щоб вони не були відновлені в жодній формі, а також запобігти будь-якій нацистській чи мілітаристській діяльності або пропаганді; підготувати підґрунтя для майбутнього відновлення політичного життя Німеччини на демократичних засадах і для її подальшої мирної співпраці в міжнародному житті. Також передбачалося скасування усіх нацистських



законів, що стали основою гітлерівського режиму або встановили дискримінацію за ознакою раси, віросповідання чи політичних переконань; арешт і притягнення до суду військових злочинців та тих, хто брав участь у плануванні або здійсненні нацистських заходів, що передбачали чи призвели до звірств або воєнних злочинів. Лідери нацистів, впливові прихильники нацизму, високопосадовці нацистських організацій та інституцій, а також інші особи, що становили загрозу для окупації або її цілей, підлягали арешту та інтернуванню. Протокол закріплював норму про усунення з державних і напівдержавних посад, а також з відповідальних посад у важливих приватних підприємствах усіх членів нацистської партії, які брали участь у її діяльності більш ніж формально, та інших осіб, ворожих до цілей союзників. Крім того, передбачалося встановлення контролю у системі освіти для усунення нацистських та мілітаристських доктрин і забезпечення успішного формування демократичних ідей [11; 12].

Правовою основою реалізації цілей денацифікації стали ухвалені Радою союзного контролю дві Директиви: № 24 від 12 січня 1946 року про «Звільнення з посад та відповідальних посад нацистів та осіб, ворожих до союзних цілей» та № 38 від 12 жовтня 1946 року про «Арешт та покарання воєнних злочинців, нацистів та мілітаристів, а також інтернування, контроль та спостереження за потенційно небезпечними німцями». До їх впровадження зональними законами або іншими актами не мали юридичної сили вони [13].

Після війни Німеччину поділили на чотири зони окупації союзників: Північно-Східну (контрольовану СРСР), Південно-Східну (контрольовану США), Південно-Західну (контрольовану Францією) та Північно-Західну (контрольовану Великою Британією). У кожній зоні окупації процес денацифікації реалізовувався по-різному. У кожній зоні окупації утворювалися різні форми комісій, комітетів і трибуналів з денацифікації (*Spruchkammer*), до складу яких входили колишні учасники Руху Опору, профспілкові діячі, професійні та народні судді, а також подібні особи.

Конкретні форми процесу денацифікації, закріпленому Потсдамською угодою, визначила Директива № 38 [14]. Основну відповідальність за здійснення цього процесу брали на себе командувачі окупаційних зон. Усі дорослі німці повинні були постати перед судами з денацифікації [*Spruchkammern*]², де мала бути розглянута їхня поведінка під час Третього рейху. Відповідно до положень і на підставі Директиви № 38 цих осіб відносили до однієї з п'яти груп: серйозні правопорушники, правопорушники (активісти, мілітаристи та спекулянти), менш серйозні правопорушники (умовно засуджені), послідовники або виправдані особи (До останньої

² *Spruchkammer* (нім. *Spruchkammer* – «судова палата», дослівно «палата ухвали») – спеціальний трибунал, створений союзниками після Другої світової війни в Німеччині в рамках процесу денацифікації. Його завданням була перевірка участі громадян у діяльності нацистського режиму з подальшою кваліфікацією ступеня їхньої відповідальності.



категорії включалися особи, які могли довести свою невинуватість перед трибуналом) [15]. Директива давала визначення видам поведінки, притаманним кожній категорії, та встановлювала відповідне покарання. Покарання варіювалося від смертної кари або довічного позбавлення волі до випробувального терміну, зниження заробітної плати, обмежень на пересування або обов'язкової реєстрації в органах влади [14; 15].

Для серйозних правопорушників покарання встановлювалося у вигляді смертної кари або довічного позбавлення волі чи позбавлення волі на строк від 5 до 15 років. Також до цієї категорії осіб могли застосовуватися конфіскація майна, заборона обіймати певну посаду (включаючи нотаріуса чи адвоката), втрата права на пенсію чи допомогу, що сплачуються з державних коштів, втрата активного та пасивного виборчого права, бути політично активними в будь-який спосіб або бути членами політичної партії), на членство у профспілці, бізнес- або професійній асоціації; заборона протягом не менше десяти років після їх звільнення: займатися професійною діяльністю або здійснювати підприємницьку чи будь-яку іншу господарську діяльність будь-якого виду, володіти частками в них або здійснювати нагляд чи контроль над ним; працювати на будь-якій залежній посаді, крім звичайної праці; займати діяльність як вчитель, проповідник, редактор, автор або радіокоментатор; обмеження житлової площі та місця проживання, і можуть бути залучені до громадських робіт; втрата усіх наданих їм ліцензій, концесій та привілеїв, а також права володіти транспортним засобом.

До правопорушників могли застосовуватися такі санкції: позбавлення волі до 10 років, конфіскація майна (як внесок на репарацію) повністю або частково (у разі часткової конфіскації майна перевага надавалася цінним паперам (Sachwerte); необхідні предмети щоденного використання залишалися їм); позбавлення права обіймати будь-яку державну посаду, включаючи посаду нотаріуса чи адвоката; втрата права на пенсію чи допомогу, що виплачуються з державних коштів; права голосу, права бути обраними, політично активними в будь-який спосіб або бути членами політичної партії, профспілки, бізнес-або професійної асоціації. На цих осіб накладалися заборони, аналогічні до тих, що застосовувалися до серйозних правопорушників, але на строк не менше п'яти років після звільнення. На розсуд командувачів зон до зональних законів могли бути включені санкції, що забороняють правопорушникам залишати зону без дозволу [14].

Якщо за рішенням трибуналу особу відносили до правопорушників меншої тяжкості, вона могла бути піддана випробувальному терміну, тривалість якого становила щонайменше два роки, але, як правило, не більше трьох років. До якої саме категорії зрештою буде віднесено особу, відповідальну згідно з цим положенням, залежало від її поведінки протягом випробувального періоду. Протягом випробувального терміну заборонялося: управляти підприємством як власник, партнер, менеджер або виконавчий



директор, здійснювати нагляд або контроль за підприємством повністю або частково, або будь-якою часткою чи акцією в ньому, повністю або частково; бути активним викладачем, проповідником, автором, редактором або радіокоментатором. У випадку, якщо правопорушник меншої тяжкості був власником незалежного підприємства або будь-якої частки в ньому на момент його класифікації, його участь у такому підприємстві могла бути заблокована. Майнові цінності, придбані на основі використання політичних зв'язків або спеціальних національно-соціалістичних заходів, таких як аріанізація та озброєння, підлягали конфіскації. На період випробувального терміну могли бути накладені додаткові санкції з урахуванням справедливого вибору та модифікації, зокрема: обмеження у здійсненні незалежної професії та заборона навчати учнів; щодо державних службовців: зменшення пенсійного забезпечення, вихід на пенсію або переведення на посаду нижчого рангу або на іншу посаду зі зменшенням компенсації, скасування підвищення по службі, переведення з державної служби на посаду контрактного працівника. Цим особам не могли бути призначені інтернування у трудовому таборі або конфіскація всього майна. На розсуд Командувачів зон до зональних законів могли бути включені санкції, що забороняють дрібним правопорушникам залишати Зону без дозволу; також санкції, що позбавляють їх права бути обраними і політично активними у будь-який спосіб або бути членами політичної партії. Їм також могло бути відмовлено у праві голосу. Вони могли бути зобов'язані періодично з'являтися до поліції за місцем свого проживання [14].

Проти послідовників на розсуд Командувачів зон могли бути застосовані такі санкції: зобов'язання періодично з'являтися до поліції за місцем свого проживання; їм не дозволялося залишати Зону або Німеччину без дозволу; цивільні особи, які належали до цієї категорії, не мали права висувати свою кандидатуру на виборах на жодному рівні, проте мали право голосу. Крім того, щодо державних службовців могло бути застосовано вихід на пенсію або переведення на посаду нижчого рангу чи на іншу посаду, можливо – зі зменшенням оплати праці або скасуванням підвищення, отриманого в період перебування особи у Націонал-соціалістичній німецькій робітничій партії. Відповідні заходи могли бути застосовані й до осіб, зайнятих у сфері економіки, зокрема в сільському та лісовому господарстві. Їм могли наказати сплачувати одноразові або періодичні внески до фондів репарацій. Вони могли бути зобов'язані сплатити одноразові або періодичні внески до фондів репарацій. Під час визначення розміру внесків враховувалися тривалість членства особи, сплачені нею внески й збори, її майновий стан і доходи, сімейне становище та інші релевантні обставини.

До осіб, яких трибунал оголосив виправданими, жодні санкції не застосовувалися [14].

У Директиві також встановлювалося, що віднесені до зазначених категорій особи, винні у скоєнні конкретних воєнних злочинів або інших



правопорушень, могли бути притягнуті до відповідальності незалежно від їхньої класифікації згідно з Директивою. Накладення санкцій згідно з Директивою не перешкоджало кримінальному переслідуванню за те саме правопорушення [14; 15].

Таким чином, денацифікація відбувалася в усіх шарах німецького суспільства, уряду та адміністрації, включаючи економічну сферу, культуру, судову систему та уряд. Наприклад, бібліотеки були очищені від нацистських публікацій, а деякі колишні нацисти були усунені з державних посад. Вона переважно полягала у притягненні до відповідальності за вчинені злочини лідерів фашизму та винищення нацизму з культурної, політичної тощо сфер життя Німеччини та Австрії.

На думку західних науковців, денацифікація була складною та комплексною і ніколи повністю не була завершена. Розгортання Холодної війни означало, що Британія та Америка вважали Західну Німеччину корисним союзником проти комунізму та Радянського Союзу, і тому нацисти, які залишалися на своїх посадах у суспільстві, вважалися меншою загрозою, ніж комунізм. Крім того, навіть процес встановлення того, хто є, а хто ні нацистом, був складним і часто спирався на надання громадянами інформації про себе [15].

Виходячи з аналізу історичних документів, можемо зробити висновок про те, що денацифікація мала за мету знищення ідеології нацизму з усіх сфер життєдіяльності суспільства, покарання винних нацистів і була пов'язана також із демілітаризацією Німеччини.

З метою розуміння зв'язку наративів Російської Федерації щодо денацифікації (і демілітаризації) України пропонуємо звернутися до її попередніх заперечень, поданих у справі Україна проти Російської Федерації щодо звинувачень у геноциді згідно з Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, від 1 жовтня 2022 року [16].

У фактичній інформації РФ підкреслює дату початку конфлікту України проти ЛНР та ДНР – 2014 рік, першопричиною якого називає Революцію Гідності (використовуючи термін «Майдан») як «державний переворот» [17, с. 13, ¶6] та «серію протестів наприкінці 2013 – на початку 2014 року, що відбулися у Києві та отримали широку підтримку низки західних країн...» [17, с. 13, ¶6] «Європейського Союзу та США, включаючи гарантів угоди від 21 лютого 2014 року» [16, с. 8-9, ¶7-8]. Ключову проблему РФ вбачає у діях опозиції в Україні, «яка прагнула поставити український народ перед чітким, але фіктивним вибором: Україна рухається вперед або з Європою, або з Російською Федерацією» [16, с. 8-9, ¶7-8].

Звернемо увагу на той факт, що у різних судових справах – щодо застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та звинуваченню у геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину





геноциду та покарання за нього – представники РФ навмисно викривляють факти, зазначаючи, що запропонований опозицією вибір між Європою і Росією був «хибним» і «розколов країну», оскільки «переважно російськомовне населення сходу України та Криму хотіло зберегти свої історичні, економічні та культурні зв'язки з Росією... [а] Захід України, де на той час домінували українські націоналісти, натомість хотів розірвати відносини з Росією. На початку 2014 року на заході України розпочалася хвиля насильства, яка охопила всю країну: екстремістські групи захопили адміністративні будівлі, відділки поліції та військові арсенали; місцева влада на заході України була повалена (надаються посилання на фотографії). Екстремістські озброєні групи прийшли до Києва; протестувальники взяли в облогу Кабінет Міністрів і намагалися штурмувати Адміністрацію Президента... Провідними силами в усьому цьому були ультранаціоналістичні організації, такі як “Правий сектор” та “Свобода”, які походять від українських ультранаціоналістичних діячів, відомих як співучасники жаклих злочинів Другої світової війни» [17, с. 13, ¶7-9; 16, р. 9-12, ¶9-10]. Представники Заходу, як вказує російська сторона, «почали будувати плани щодо майбутньої організації влади в Україні». Тодішній президент США Барак Обама відкрито визнав, що Вашингтон «домовився про передачу влади в Україні» [16, р. 12, ¶13].

Такі заяви у судовому процесі дозволяють провести паралелі із виступами російських політиків у ЗМІ у контексті виправдання збройної агресії РФ проти України як боротьбу із Заходом, НАТО.

Далі у попередніх запереченнях РФ наголошує на тому, що підписання 14 квітня 2014 року виконувачем обов'язків президента О. Турчиновим указу про Антитерористичну операцію («АТО») проти ДНР та ЛНР розпочало «трагічну повномасштабну громадянську війну на Донбасі», в якій «крім регулярних збройних сил України, брали участь нерегулярні добровольчі батальйони, зокрема “Азов” та “Правий сектор”», а РФ у цьому процесі була «посередником і заохочувала прямий діалог між Києвом та ДНР та ЛНР» [16, р. 15-17, ¶18, 20].

Але логіку цих умовиводів порушує вирок Окружного суду Гааги від 17 листопада 2022 року, у якому Головуючий суддя Хендрік Стінхейс заявив, що суд дійшов висновку, що МН17 був збитий ракетою російського виробництва «Бук», запущеною з сільськогосподарського поля на сході України, посилаючись на численні докази, які не залишають «жодних підстав для розумних сумнівів». Цим рішенням у контексті міжнародного права конфлікт між Україною та РФ фактично був визнаний міждержавним, і було підтверджено наявність повного російського контролю над військами ДНР у момент збиття малайзійського боїнгу [18].

Висновки. На підставі викладеного можемо зробити висновок, що Президент РФ, політична еліта та ЗМІ з метою дезінформації власних громадян та світового співтовариства маніпулюють історичними фактами. З



метою виправдання власної збройної агресії (яку мотивують застосуванням права на самооборону у контексті ст. 51 Статуту ООН) вони намагаються провести паралель між німецьким фашизмом та політикою України щодо позбавлення держави від тотального впливу РФ, для чого і використовують термін «денацифікація». Як свідчить проведене дослідження історичних та судових документів, немає жодного зв'язку між заявами РФ та об'єктивною дійсністю.

Література:

1. Lipkan, V. & Artymyshyn, P. The Concept of “Denazification” in the Context of the Information Component of the Modern Russian-Ukrainian War. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 2022, № 25, pp. 227–236. doi: 10.24919/2519-058X.25.269561. URL: <http://eehb.dspu.edu.ua/article/view/269561/266859>
2. Tucker Carlson interviews Vladimir Putin in Moscow, Russia. February 6th, 2024. Transcript. URL: <https://www.rev.com/transcripts/tucker-carlson-interviews-vladimir-putin-transcript>
3. Timothy Snyder. Russia’s genocide handbook. The evidence of atrocity and of intent mounts. Apr 08, 2022. URL: <https://snyder.substack.com/p/russias-genocide-handbook?s=r>
4. Alexander Perry Biddiscombe. The Denazification of Germany: A History 1945-1948. The History Press Ltd. 2006. 224 p. URL: <https://thehistorypress.co.uk/publication/the-denazification-of-germany/>
5. Mikkel Dack. Everyday Denazification in Postwar Germany. *The Fragebogen and Political Screening during the Allied Occupation*. Cambridge University Press, 2023. 350 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009216326>
6. Kühnl R. The Roots of Fascism in Germany: Yesterday – and Today? Modern Europe After Fascism 1943-1980s Volume I, edited by Larsen, SU (ed) Boulder: Social Science Monographs: 1998. Pp. 256-284.
7. Alexandra F. Levy. Promoting Democracy and Denazification: American Policymaking and German Public Opinion. October 2015. *Diplomacy and Statecraft*, 26(4). Pp. 614-635. DOI:10.1080/09592296.2015.1096681
8. Lüdtke A. “Coming to Terms with the Past”: Illusions of Remembering, Ways of Forgetting Nazism in West Germany. *The Journal of Modern History*. Vol. 65, № 3 (Sep., 1993), The University of Chicago Press. pp. 542-572. URL: <https://www.jstor.org/stable/2124850>
9. Niethammer, L. Die Mitläuferfabrik. Die Entnazifizierung am Beispiel Bayerns. Bonn: J. H. W. Dietz. Nachf. 1982. 710 p.
10. Boiko M., Ivanov O. The Denazification of the Post-war Germany in the American Occupation Zone in 1945-1949. DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2018.10.63-81>. *European Historical Studies*. 2018, № 10. C. 63-81. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/mykhailo-boiko-oleksandr-ivanov-the-denazification-of-the-post-war-germany-in-the-american-occupation-zone-in-1945-1949/>
11. Protocol of proceedings of the Potsdam Conference (Berlin, 1 August 1945). URL: https://www.cvce.eu/en/obj/protocol_of_proceedings_of_the_potsdam_conference_berlin_1_august_1945-en-a602127f-c124-4053-8db6-cf62ab16846a.html
12. The Political Adviser in Germany (Murphy) to the Secretary of State № 347. Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers, The Conference of Berlin (The Potsdam Conference), 1945, Volume I. Office of the Historian, Foreign Service Institute United States Department of State. URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945Berlinv01/d347>
13. The Present Status of Denazification (December 31, 1950). Occupation and the Emergence of Two States (1945-1961). URL: https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2308



14. Control Council Directive № 38 (October 12, 1946). URL: <https://germanhistorydocs.org/en/occupation-and-the-emergence-of-two-states-1945-1961/control-council-directive-no-38-october-12-1946>

15. Topics Denazification. Official web-site of The Allied Museum. URL: <https://www.alliiertenmuseum.de/en/thema/denazification/>

16. Allegations of genocide under the Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide (Ukraine v. Russian Federation). Preliminary objections submitted by the Russian Federation. Volume I, 1 October 2022. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20221003-wri-01-00-en.pdf>

17. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Verbatim Record, 7 March 2017, p. 13, 7 (Kolodkin). URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20170307-ORA-02-00-BI.pdf>

18. Transcript of the MH17 judgment hearing of District Court of The Hague. <https://www.courtmh17.com/en/summaries-and-news/news/transcript-of-the-mh17-judgment-hearing.htm>

References:

1. Lipkan, V. & Artymyshyn, P. (2022). The Concept of “Denazification” in the Context of the Information Component of the Modern Russian-Ukrainian War. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 25, 227–236. doi: 10.24919/2519-058X.25.269561. URL: <http://eehb.dspu.edu.ua/article/view/269561/266859> [in English]

2. Tucker Carlson interviews Vladimir Putin in Moscow (2024), Russia. Transcript. URL: <https://www.rev.com/transcripts/tucker-carlson-interviews-vladimir-putin-transcript> [in English]

3. Timothy Snyder (2022). Russia’s genocide handbook. The evidence of atrocity and of intent mounts. URL: <https://snyder.substack.com/p/russias-genocide-handbook?s=r> [in English]

4. Alexander Perry Biddiscombe (2006). The Denazification of Germany: A History 1945-1948. The History Press Ltd. <https://thehistorypress.co.uk/publication/the-denazification-of-germany/> [in English]

5. Mikkel Dack (2023). Everyday Denazification in Postwar Germany. *The Fragebogen and Political Screening during the Allied Occupation*. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009216326> [in English]

6. Kühnl R (1998). The Roots of Fascism in Germany: Yesterday – and Today? Modern Europe After Fascism 1943-1980s Volume I, edited by Larsen, SU (ed) Boulder: Social Science Monographs. [in English]

7. Alexandra F. Levy (2015). Promoting Democracy and Denazification: American Policymaking and German Public Opinion. *Diplomacy and Statecraft*, 26(4). Pp. 614-635. DOI:10.1080/09592296.2015.1096681 [in English]

8. Lüdtke A (1993). “Coming to Terms with the Past”: Illusions of Remembering, Ways of Forgetting Nazism in West Germany. *The Journal of Modern History*. Vol. 65, №. 3. The University of Chicago Press. <https://www.jstor.org/stable/2124850> [in English]

9. Niethammer, L. (1982) Die Mitläuferfabrik. Die Entnazifizierung am Beispiel Bayerns. Bonn: J. H. W. Dietz. Nachf. [in English]

10. Boiko M., Ivanov O (2018). The Denazification of the Post-war Germany in the American Occupation Zone in 1945-1949. DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2018.10.63-81>. *European Historical Studies*. № 10. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/mykhailo-boiko-oleksandr-ivanov-the-denazification-of-the-post-war-germany-in-the-american-occupation-zone-in-1945-1949/> [in English]

11. Protocol of proceedings of the Potsdam Conference (Berlin, 1 August 1945). URL: https://www.cvce.eu/en/obj/protocol_of_proceedings_of_the_potsdam_conference_berlin_1_august_1945-en-a602127f-c124-4053-8db6-cf62ab16846a.html [in English]



12. The Political Adviser in Germany (Murphy) to the Secretary of State № 347. Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers, The Conference of Berlin (The Potsdam Conference), 1945, Volume I. Office of the Historian, Foreign Service Institute United States Department of State. URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945Berlinv01/d347> [in English]

13. The Present Status of Denazification (December 31, 1950). Occupation and the Emergence of Two States (1945-1961). URL: https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2308 [in English]

14. Control Council Directive № 38 (October 12, 1946). URL: <https://germanhistorydocs.org/en/occupation-and-the-emergence-of-two-states-1945-1961/control-council-directive-no-38-october-12-1946> [in English]

15. Topics Denazification. Official web-site of The Allied Museum. URL: <https://www.alliiertenmuseum.de/en/thema/denazification/> [in English]

16. Allegations of genocide under the Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide (Ukraine v. Russian Federation). Preliminary objections submitted by the Russian Federation. Volume I, 1 october 2022. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20221003-wri-01-00-en.pdf> [in English]

17. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Verbatim Record, 7 March 2017, p. 13, 7 (Kolodkin). URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20170307-ORA-02-00-BI.pdf>

18. Transcript of the MH17 judgment hearing of District Court of The Hague. <https://www.courtmh17.com/en/summaries-and-news/news/transcript-of-the-mh17-judgment-hearing.htm> [in English]